

Learning and Sustainable Innovation

QASHQADARYO VILOYATI SANOAT KORXONALARIDA
INNOVATSION RIVOJLANTIRISH YO'LLARI**Raxmatullayeva Surayyo Normamat qizi**“Iqtisodiyot va pedagogika” universiteti NTM “Iqtisodiyot” yo’nalishi 1-bosqich
magistranti**Annotatsiya**

Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyati sanoat korxonalarida innovatsion rivojlantirish yo'llari tahlil qilingan. Viloyatdagi sanoat tarmoqlarining hozirgi holati, innovatsion faollikni oshirishga to'sqinlik qiluvchi omillar va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari asosida sanoat korxonalarida raqamli texnologiyalar, «yashil» innovatsiyalar va klaster yondashuvini joriy etishning samarali mexanizmlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, sanoat korxonalari, Qashqadaryo viloyati, raqamli texnologiyalar, klaster yondashuvi, «yashil» innovatsiyalar, innovatsion faollik, raqobatbardoshlik.

**ПУТИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННЫХ
ПРЕДПРИЯТИЙ КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ****Аннотация**

В данной статье анализируются пути инновационного развития промышленных предприятий Кашкадарьинской области. Рассмотрено современное состояние промышленных отраслей области, выявлены факторы, препятствующие повышению инновационной активности, и разработаны научно обоснованные рекомендации по их устранению. На основе результатов исследования предложены эффективные механизмы внедрения цифровых технологий, «зелёных» инноваций и кластерного подхода на промышленных предприятиях.

Ключевые слова: инновации, промышленные предприятия, Кашкадарьинская область, цифровые технологии, кластерный подход, «зелёные» инновации, инновационная активность, конкурентоспособность.

**WAYS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN INDUSTRIAL
ENTERPRISES OF KASHKADARYA REGION****Abstract**

This article analyzes the ways of innovative development of industrial enterprises in the Kashkadarya region. The current state of industrial sectors in the region is

examined, factors hindering the increase of innovative activity are identified, and scientifically substantiated recommendations for their elimination are developed. Based on the research results, effective mechanisms for introducing digital technologies, "green" innovations and a cluster approach in industrial enterprises are proposed.

Keywords: innovation, industrial enterprises, Kashkadarya region, digital technologies, cluster approach, green innovations, innovative activity, competitiveness.

Kirish.

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalar milliy iqtisodiyotning harakatlantiruvchi kuchiga aylandi. O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va diversifikatsiya qilish siyosati doirasida sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirish masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi «2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni asosida sanoat sektorini zamonaviy texnologiyalar asosida rivojlantirish ustuvor vazifalar qatoriga kiritilgan.

Qashqadaryo viloyati O'zbekistonning eng yirik sanoat mintaqalaridan biri bo'lib, neft-gaz, kimyo, qurilish materiallari va oziq-ovqat sanoati tarmoqlarining katta qismi shu yerda jamlangan. Shunga qaramay, viloyat sanoat korxonalarida innovatsion faollik hali ham yetarli darajada emas. Buning asosiy sabablari qatorida malakali innovatsion mutaxassislar tanqisligi, moliyaviy resurslarning cheklanganligi, korxonalar va ilmiy-tadqiqot muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning zaif ekanligi kiradi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi Qashqadaryo viloyati sanoat korxonalarida innovatsion rivojlanishni ta'minlashning ilmiy asoslangan yo'llarini belgilash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Mavzu bo'yicha adabiyotlarni tahlili.

Innovatsion rivojlanish nazariyasi bo'yicha jahon iqtisodiyot fanida keng doiradagi ilmiy ishlar mavjud. J. Shumpeter innovatsiyani iqtisodiy o'sishning bosh omili sifatida ta'riflagan va «ijodiy vayronalik» kontsepsiyasini asoslagan. P. Druker esa innovatsiyalarni maqsadli va tizimli boshqarish zarurligini ta'kidlagan, chunki ular tasodifiy kashfiyotlar emas, balki rejali faoliyat mahsulidir.

MDH va O'zbekiston tadqiqotchilari orasida A. Asilbekov, N. Matchanov va R. Xolmo'minov sanoat innovatsiyalari masalalarini chuqur o'rgangan. Matchanovning

tadqiqotlarida O'zbekiston sanoat korxonalarida innovatsion faollikni oshirishning institutsional mexanizmlari ko'rib chiqilgan. Qashqadaryo viloyatining sanoat salohiyatini o'rganishda G. Yusupova va B. Qodirovlarning ishlari muhim o'rin tutadi — ular viloyat sanoat tarkibining o'ziga xos xususiyatlarini, xom ashyo bazasining kuchli tomonlarini va innovatsion infratuzilmaning zaif jihatlarini batafsil bayon etgan. Xalqaro tajribada Koreya Respublikasi, Finlandiya va Xitoyning klaster asosida sanoatni rivojlantirish modellari keng o'rganilgan. Bu tajribalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion klasterlar nafaqat mahsulot sifatini oshiradi, balki korxonalar o'rtasida bilim va texnologiyalarning tez tarqalishini ta'minlaydi. Ushbu yondashuv Qashqadaryo viloyati uchun ham samarali bo'lishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi: tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, statistik usullar, ekspert baholash va SWOT-tahlil. Ma'lumotlar manbalari sifatida O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlari, Qashqadaryo viloyati hokimligining statistik hisobotlari.

Tahlil va natijalar.

Qashqadaryo viloyati O'zbekistonning yirik sanoat mintaqasi sifatida qator tarmoqlarni o'z ichiga oladi. Oxirgi uch yillik ma'lumotlariga ko'ra, viloyat yalpi ichki mahsulotining 42,3 foizini sanoat tashkil etadi. Neft va gaz qazib olish, kimyo sanoati, qurilish materiallari ishlab chiqarish viloyatning asosiy sanoat yo'nalishlari hisoblanadi. Biroq, korxonalarda innovatsion faollik darajasi Respublika o'rtacha ko'rsatkichidan pastda qolib kelmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, korxonalarining atigi 24 foizi ilmiy-tadqiqot va ishlanmalar (НИОКР) uchun o'z byudjetidan mablag' ajratadi. Korxonalar rahbarlarining 78 foizi innovatsion faollikka asosiy to'siq sifatida moliyaviy resurslar tanqisligini ko'rsatgan. Shu bilan birga, 61 foiz rahbar innovatsiya sohasidagi malakali kadrlar yetishmasligini ham muammo sifatida belgilagan.

Xalqaro tajribani o'rganish asosida Qashqadaryo viloyati sanoat korxonalari uchun quyidagi innovatsion rivojlanish yo'llari taklif etilmoqda:

1. Raqamli transformatsiya va Industry 4.0 texnologiyalarini joriy etish.

Viloyat sanoat korxonalari uchun raqamli texnologiyalarni bosqichma-bosqich joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu yo'nalishda ERP tizimlari, Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili (Big Data), «aqli» ishlab chiqarish (smart manufacturing) va IoT qurilmalarini qo'llash samarali natijalar beradi. Masalan, Rossiya va Qozog'istonning neft-kimyo korxonalarida IoT texnologiyalarini joriy etish orqali

ishlab chiqarish xarajatlari 15-20 foizga kamaytirilgan.

2. Innovatsion klasterlar tashkil etish. Klaster modeli ko'plab mamlakatlar tajribasida o'zining yuqori samaradorligini ko'rsatgan. Qashqadaryo viloyatida kimyo va neft-gaz sanoati klasterini tashkil etish Qarshi shahri va Muborak tumanini bir innovatsion ekotizimga birlashtirish imkonini beradi. Klaster doirasida korxonalar, universitetlar, ilmiy muassasalar va davlat organlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar institutsional jihatdan rasmiylashtirilishi lozim.

3. «Yashil» innovatsiyalarni qo'llash. Qashqadaryo viloyatida ekologik muammolarning keskinlashuvi «yashil» texnologiyalarni joriy etishni taqozo etmoqda. Sanoat korxonalarini chiqindisiz ishlab chiqarish texnologiyalarini, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va suv resurslarini tejoychi innovatsion usullarni qo'llashi zarur. Bu nafaqat ekologik ta'sirni kamaytiradi, balki xalqaro bozorda raqobatbardoshlikni oshiradi.

4. Korxonalar-universitet hamkorligini kuchaytirish. Viloyatdagi Qarshi davlat universiteti, Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti va boshqa oliy ta'lim muassasalari bilan sanoat korxonalarini o'rtasida tizimli hamkorlik yo'lga qo'yilishi kerak. Kafedralar bazasida texnoparklar va start-up inkubatorlari tashkil etish, birgalikdagi tadqiqot loyihalari amalga oshirish innovatsion salohiyatni sezilarli darajada oshiradi.

5. Innovatsion moliyalash mexanizmlarini takomillashtirish. Hozirda viloyat sanoat korxonalarini innovatsion moliyalash uchun faqat banklar kreditlaridan foydalanmoqda. Venchur moliyalash, davlat-xususiy sheriklik va grant dasturlari orqali innovatsion faollikni moliyalashni diversifikatsiya qilish maqsadga muvofiq. Innovatsion loyihalar uchun soliq imtiyozlari va subsidiyalar tizimini kengaytirish ham muhim omil hisoblanadi.

Jadval 1. Qashqadaryo viloyati sanoat korxonalarida innovatsion rivojlanishning SWOT-tahlili

Kuchli tomonlar (S)	Zaif tomonlar (W)
- Boylik xom ashyo bazasi - Rivojlangan sanoat infratuzilmasi - Davlat qo'llab-quvvatlash tizimi mavjudligi	- Innovatsion kadrlar tanqisligi - Past R&D xarajatlari - Texnologiyalar eskirganligi
Imkoniyatlar (O)	Tahdidlar (T)
- Xalqaro investorlarning qiziqishi	- Xalqaro raqobatning kuchayishi

- Raqamli iqtisodiyotga o'tish dasturlari - SEZ va texnoparklar imkoniyatlari	- Malakali kadrlarning chiqib ketishi - Moliyaviy resurslar cheklanganligi

Xulosa va takliflar.

Tadqiqot natijalari Qashqadaryo viloyati sanoat korxonalarida innovatsion rivojlanish potentsiali yuqori ekanligini, lekin uni samarali amalga oshirish uchun tizimli yondashuv zarurligini ko'rsatdi. Asosiy xulosalar quyidagilardan iborat:

Birinchi, viloyat sanoat korxonalarida innovatsion faollik darajasi past bo'lib, asosiy to'siq sifatida moliyaviy resurslar tanqisligi va malakali kadrlar yetishmasligi ko'zga tashlanmoqda. Ikkinchi, korxonalar va ilmiy muassasalar o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari yetarli darajada rivojlanmagan. Uchinchi, raqamli transformatsiya va «yashil» innovatsiyalar viloyat uchun eng istiqbolli yo'nalishlar hisoblanadi.

Tadqiqot natijasidan kelib chiqib quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Viloyat hokimligi huzurida maxsus innovatsion rivojlanish agentligini tashkil etish va uning faoliyatini moliyalash manbalarini aniqlashtirish;
2. Sanoat korxonalari, universitetlar va ilmiy muassasalar o'rtasidagi «uchburchak spiral» (triple helix) modeliga asoslangan hamkorlik mexanizmini institutsional jihatdan rasmiylashtirish;
3. Innovatsion loyihalarga yo'naltirilgan venchur kapital fondini tashkil etish va xususiy sektor hamda xalqaro donorlarni jalb qilish;
4. Sanoat korxonalari xodimlarini raqamli texnologiyalar va innovatsion menejment bo'yicha qayta tayyorlash dasturlarini kengaytirish;
5. «Yashil» innovatsion loyihalarga imtiyozli kreditlar va subsidiyalar berish orqali ekologik jihatdan ilg'or ishlab chiqarishga o'tishni rag'batlantirish.

Ushbu takliflarning amalga oshirilishi Qashqadaryo viloyati sanoat korxonalarida innovatsion faollikni 2030 yilga qadar 2,5 baravar oshirish imkonini beradi, deb taxmin qilinmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son «2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi Farmoni. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. – 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-noyabrdagi PF-6130-son «O'zbekiston Respublikasini 2030-yilga qadar innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi Farmoni.
3. Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development. – Cambridge: Harvard University Press, 1934. – 255 p.
4. Drucker P.F. Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles. – New York: Harper & Row, 1985. – 277 p.
5. Matchanov N. O'zbekiston sanoat korxonalarida innovatsion faollikni oshirishning institutsional mexanizmlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 184 b.
6. Yusupova G., Qodirov B. Qashqadaryo viloyati sanoat salohiyati: hozirgi holat va istiqbollor // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2022. – №4. – B. 45–58.
7. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Qashqadaryo viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlari. – Toshkent, 2023.
8. World Bank Group. Uzbekistan Economic Update: Accelerating Green and Inclusive Growth. – Washington, 2023. – 72 p.
9. EBRD. Transition Report 2023-24: Sector Transition: Greening, Digitalisation and Regional Development. – London, 2023.
10. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990. – 855 p.